

הרב שמואל ברוך גנוט

מח"ס משנת תפילין, שלהי דקייטא, ויאמר שמואל
אלעד

מינוי אשה לשררה ומשימה

(ומו"מ עם הגר"ח קניבסקי שליט"א בענין)

מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות, עד שתהיה אמו מישראל, ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות, ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל, שנאמר 'מקרב אחיך תשים עליך מלך', כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך. הרמב"ם פתח בכך שאין למנות גר ל"שררה", וסיים שאין למנותו ל"משימות". והנה לשון "משימות" הובא בענין זה בש"ס (יבמות מה, ב, קדושין עו, ב) גבי מינוי גר, כך: "שום תשים עליך מלך מקרב אחיך - כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך", ובמדרש תנאים (דברים פ"ז) הובא כן מפורש לגבי מינוי נשים, כך: "שום תשים עליך מלך ולא מלכה, מלמד שאין מעמידין אשה במלכות, וכן כל משימות שבישראל אין ממנין בהן אלא איש". כך שיש בכך מקור ברור לדברי הרמב"ם. אך זה כנראה בוקי סריקי, כיון ש"מדרש תנאים" מבוסס על "מדרש הגדול" (ועורכו הוא הגרד"צ הופמן זצ"ל בעל שו"ת מלמד להועיל), שחיבר החכם התימני רבי דוד העדני זצ"ל, וחלקו מבוסס ע"ד הרמב"ם עצמם. א"כ מסתבר שה'מדרש תנאים' העתיקו מהרמב"ם עצמו.

ב] בשו"ת אגר"מ (שם) דן בדין מינוי אשה למשיגת כשרות, וכתב: "מצד נאמנות אין שום חשש, שאם היא מוחזקת לאשה כשרה וליודעת ומבינה איך ומה להשגיח, יש לסמוך עליה. אבל יש לדון בזה מצד אחר, דהנה הרמב"ם כתב "וכן כל משימות

לאחרונה מונתה בעירנו אלעד אשה חרדית מאנ"ש לחברת דריקטוריון של חברת המים "מיתב", בתמיכת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, (שפנה בעצמו לדאוג למינוייה כדי שתסייע בתשתית למים ללא חילול שב"ק), ועלינו לברר כיצד הדבר מותר. כמו"כ עלינו לברר כיצד מותר לנשים לאחוז בתפקידי שררה, כמו מנהלות בית ספר, יועצות חינוכיות ועוד כהנה, וכדלקמן.

א] כתב הרמב"ם (מלכים א, ה): "אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר 'עליך' - מלך ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש". וכתבו הכס"מ והרדב"ז שמקורו מדברי הספרי, שכתב "מלך ולא מלכה אשר יבחר ה' אלהיך בו ע"פ נביא", והקריט ספר כתב: "אין מעמידין אשה במלכות שנאמר 'עליך מלך' ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין משימין אלא איש, דכיון דכל שררה דרשי' ליה מהכא מ'שום תשים', ה"נ לענין איש ולא אשה". ובשו"ת אגר"מ (יו"ד ח"ב סי' מד) כתב ע"ד הרמב"ם ד"לא ידוע לי בעניי מקום לדבריו, דבספרי שציין הכס"מ והרדב"ז ומג"ע לא הוזכר אלא מלך ולא מלכה, אבל דין כל משימות שלא יהיו נשים, לא הוזכר שם. וצ"ל דהוא סברת עצמו, כמו שדרשינן לכל משימות שלא יהיו אלא מקרב אחיך ביבמות דף מ"ה, דרשינן נמי כל הדינים שבפרשה שנאמר על מלך גם לכל משימות שהוא גם לזה שנאמר בספרי מלך ולא מלכה, שה"ה לכל משימות שלא ממנים אשה".

והנה שם בה"ד כתב הרמב"ם: "אין

משמע שיפלוג רש"י ור"ן קידושין ע"ו כדכתבתי ממשמעות פירושם, וכן משמע שלא כל דבר ילפינו מדין מלך, דהרי לענין דין ירושה הוצרך לדרשא אחרת "הוא ובניו בקרב ישראל", כל שהם בקרב ישראל בנו עומד תחתיו בספרי שם, וא"כ צ"ע שיטת הרמב"ם. ולכן לצורך גדול בשביל חיות האלמנה ובניה היתומים יש לסמוך על החולקים על הרמב"ם ולמנותה תחת בעלה להשגחה". והאגר"מ כפל את הגדרתו בגדר שררה גם בחו"מ ח"א סוס"י ע"ה.

ג] ובאגר"מ יו"ד סוס"י כ"ו כתב בענין מינוי גר לראש ישיבה ומשגיח: "אחר ישוב גדול נראה, שאין להחשיב משרות אלו בתקופתנו כענין של מעשה שררה, דעיקר תפקיד של ישיבה הוא ללמד לתלמידים כשהם רוצים. ומה שיש כח להמנהלים והראשי הישיבה על התלמידים לסלקם או שלא לקבל אותם לכתחילה וכדומה, אין זה אלא כמו שררה של בעה"ב על פועליו, שאין זה מעין מינוי לשררה כלל. ולפי זה משרות אלו אינם אלא כמילוי תפקיד וכעניין של עסק. ואין לדמות זה למש"כ באגר"מ יו"ד ח"ב סמ"ד בענין מינוי אשה להשגיח להכשרים, דהוי מינוי של שררה. דהתם הוא מינוי לעשות נגד רצון בעה"ב ע"פ כח התורה שצונו להאכיל דברים כשרים כמו ריש כורי בקידושין ע"ו ע"ב שפירש"י ממונה על המידות, והוא ממש כמו השגחה על הכשרות, דמה לנו כשרות משקולות והמידות לכשרות איסורי מאכלות. וזהו שררתו, לעמוד על המשמר שיתקיים דיני התורה וממינוי זה יש לו הכח לעשות נגד רצונו דבעל הבית ולכן חשוב שררה", עכ"ל. לפי דבריו נמצא שמותר למנות מנהלת לבי"ס פרטי, אך לא ברור האם ניתן לבעל מוסד פרטי למנות אשה לשררה במוסדו הפרטי. כמו"כ עלינו לברר האם "החינוך העצמאי" נחשב למוסדות פרטיים, שהמדינה חייבה את החרדים לכופפם ברמה מסוימת תחת משרד החינוך ולאפשר להם לנהל את דרכי החינוך

שבשראל אין ממנים בהם אלא איש", ואף השגחה על כשרות מסתבר שהוא מינוי. וראיה לזה מקידושין ע"ו שאיתא במערבא אפילו ריש כורי לא מוקמי מינייהו, ופירש"י ממונה על המדות, והוא ממש כמו השגחה על הכשרות, דמה לנו כשרות המשקולות והמידות לכשרות איסורי מאכלות, והטעם הוא שהחילוק בין להחשיבו לפועל ובין להחשיבו לממונה שהוא שררה, אינו מצד חשיבות המלאכה, אלא דאם נשכר לעשות רצון המשכיר, הוא פועל, אף שהיא מלאכה חשובה, ואם נשכר לעשות נגד רצון בעה"ב כהשגחה על המשקולות ומדות, שבעה"ב היה אפשר רוצה שיכשיר לו גם משקל ומדה החסרים והוא ממונה לפוסלם וליקחם מבעה"ב, הוא שררה על בעה"ב, שבעה"ב מחוייב לעשות כמו שהמשגיח אומר. וכן הוא ממש ממונה להשגיח על הכשרות, שמלאכתו הוא לעשות אף נגד רצון בעה"ב, שלא להניח לבעה"ב שיקנה דברים אסורים, וא"כ להרמב"ם אין למנות ע"ז אשה, אבל משמע לי שלא כו"ע סברי כן דהחינוך כתב דין ולא אשה רק במלך ולא מלכה ובדין ירושה נקט שגם בכל מינויים, אלמא דדין ולא אשה אינו בשאר משימות והטעם ד"מקרב אחיך" קאי על כל משימות שהוא מרבויה ד"תשים", כמו שקאי על מלך כדמשמע מפרש"י אבל דרשא ולא מלכה שנאמר רק במלך מנא להו שיהיה גם בכל משימות כן, וכ"ש לתוס' סוטה מ"א שגם לענין "מקרב אחיך" יש חילוק בין מלך לשאר משימות שאין למילף מדין מלך ודין שאר משימות אינו מצד שיש לו כל דיני המלך, אלא משום דסמך "משימות" ל"מקרב אחיך", ש"מ דבעינן בהו "מקרב אחיך" קצת כגון אמו מישראל, ומלך חזר ושנה עליו "מקרב אחיך תשים עליך מלך" דקפיד שיהיה אביו ואמו מישראל, עיי"ש. א"כ ודאי שאין למילף פסול אשה שנאמר רק במלך לומר שגם בכל משימות תפסל אשה, ולכן משמע שהתוס' בסוטה ודאי פליגי על הרמב"ם וכן

מסיבות אחרות, מותר לנשים להתמנות להן. ואמנם לכאור' א"צ לזה, כיון דקי"ל ביבמות קב א, ברמב"ם (סנהדרין פי"א הי"א) ובטוש"ע (חור' ז, א) שהגר דן את חברו הגר, אפילו שאין אמו מישראל, וא"כ מסתבר שה"ה שאשה יכולה להתמנות על נשים, ולכן מותר לה להשתרר בכל משימה השייכת לנשים.

ה] ואכן שאלתי את מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כיצד ממנים נשים למנהלות בתי ספר וכד', והשיב: "מה ששייך לנשים מותר", ובדבר מינוי אשה לחברת דריקטוריון, השיב מרן שליט"א: "כנ"ל". וזה תמוה, כיון שזה מינוי השייך גם לאנשים ושרתו היא על האנשים. ואמנם לאחר הבירור הוברר לי שהמדינה מחייבת למנות אשה אחת לפחות לכל דרקטוריון, ואמר מרן שליט"א שאחר שכך קבעה המדינה, אזי ראוי למנות למינוי זה אשה מאנ"ש. ואולם בענייני לא הבנתי, שמדוע אם המדינה החליטה למנות אשה לשררה כנגד רצון התורה, אנו צריכים לפעול בפועל כך ולמנות בעצמנו אשה למשרה זו, וצ"ע. והשיב לי מרן שליט"א בכת"י: "פוק חזי מאי עמא דבר".

ו] כמו"כ יתכן שחבר דריקטוריון אינו נחשב לשררה ממשית. בהגדרת המושג באנציקלופדיה נכתב כך: "חברי הדירקטוריון אינם ממונים על ניהולה השוטף של החברה, שכן לשם כך קיים מנהלה הכללי של החברה. הם עוסקים בגיבוש האסטרטגיה של החברה ומפקחים על פעילותו של מנהלה הכללי". מלבד זאת יתכן שלמרות הפיקוח הממשלתי ההדוק על חברת המים בערי ישראל, מ"מ ההפרטה הכלכלית בתחום מחשיבה את החברה כחברה פרטית, בה ניתן למנות אשה לשררה, כדברי האגר"מ הנ"ל.

ז] עוד שאלתי את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מדוע השו"ע מזכיר את איסור מינוי גרים לשררות ומשימות ולא מזכיר כן לגבי נשים, וכפסק הרמב"ם. מרן שליט"א כתב לי

וקבלת התלמידות כרצונם, או ש"החינוך העצמאי" נחשב לגוף ציבורי, אשר אין זה כעסק פרטי, ואינו דומה למינוי גר לראש ישיבה או ר"מ.

ד] יש לדון האם האיסור למנות נשים הוא רק בתפקידים המיועדים גם לגברים, ובתפקידים המתאימים באופיים לנשים, אין מניעה למנות בהם נשים.

והנה תוס' ב"ק (טו, א ד"ה אשר) כתבו: "ומדכתיב 'והיא שפטה את ישראל' בדבורה אין להביא ראייה דאשה כשירה לדון, דשמא היו מקבלין אותה עליהם משום שכינה". והתוס' בשבועות (כט, ב ד"ה שבועת) כתבו: "והא דכתיב 'והיא שפטה את ישראל' איכא למימר שהיתה מלמדת להם הדינים א"נ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים אותה עליהם". ובשו"ת פסקי עוזיאל (סי' מד) דן האם איסור מינוי הנשים הוא משום פסול האשה לדיינות או משום כבוד הציבור, ובמקום שהציבור עצמו בחר בה, אין בזה חסרון של כבוד הציבור, ובפסקי עוזיאל כותב דממ"ש התוס' לחד תירוצא שדבורה היתה שופטת משום דקבלוה עליהם, יש להוכיח דמהניא קבלתם, אפילו כשהצבור כולו מקבלים אותה. ואולם לענ"ד אין להוכיח מכאן כלל, כיון שדבורה מונתה ע"י שכינה ונבואה, א"כ קבלת הציבור היתה ע"פ רצון ה' ואין להוכיח ממינויה לשאר מינויים. ואמנם הוכיח הוא ממ"ש בזה"ק (ויקרא דף י"ט ע"ב) שמותר למנותה בשעת הצורך אלא שיש בזה משום עלבון הצבור דלא אישתכח להו מאן דדאין להו אלא חד נוקבא.

ובשו"ת חקרי לב (או"ח סכ"ג) כתב ב' טעמים באיסור מינוי אשה למלך. משום דלאו אורח ארעא למנות אשה שאינה במצוות ובזה היא פחותה מהאיש, או מפני שדעתן של נשים קלות ואין בה דעת להנהיג את הרבים. ולפי"ז יתכן שבמשרות שאנשים לא יכולים להתמנות אליהן, מטעמי צניעות כמו מנהלת ב"ס או

אפשר דאדערבה, דהשו"ע השמיט הלכה זו משום שסבר שאשה רק אינה יכולה למלוך, אך יכולה להתמנות לכל מינוי ושררה, וצ"ע. ושאלתי זאת שוב את מרן שליט"א והשיב בכת"י: "נכון שהנשים יתעסקו עם הנשים". וכנראה כוונתו היא שזהו דבר פשוט שנשים לא יתמנו לשררה על האנשים, כי נכון הוא שהנשים יתעסקו רק עם הנשים.

כך: "הוא פשוט". ובענייני לא הבנתי מדוע הלכה זו פשוטה, עד כדי שהשו"ע לא היה זקוק לכותבה. ובפרט שהגרי"פ פערלא ז"ל (על הסמ"ג, ח"ג דף קיח) הוכיח שהראשונים בשבועות (ל, א) ס"ל שמותר למנות אשה לשררות ומשימות, וכן האגר"מ (שם) כתב שרש"י, תוס' והחינוך סברו דלא כהרמב"ם, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז רנד). וא"כ

אמרו חז"ל במדרש הובא בטור הל' ר"ה, אומה זו יודעת אופי' של אלקי', דכל האומות מתעטפים שחורים ולובשים שחורים אבל ישראל לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, לפי שידועים שיעשה להם הקב"ה נס. ולכאורה אינו מובן מהו השמחה דלובשים לבנים, דאף שידועים שיעשה להם נס מ"מ הרי ה' יותר טוב שלא יהי' משפט כלל. אך הענין הוא שהמשפט דר"ה הוא בשביל המשכת אור נעלה יותר, ועל זה הוא השמחה. וזהו מ"ש יעשה להם נס, דנס הוא למעלה מהטבע, היינו אור שלמעלה מהשתלשלות. כי זה היום תחלת מעשיך, כי המלכות נכללת בבחי' המלך המרום לבדו מאז, ומשם צריך להמשיך.

* * *

הרה"ק בעל התניא אמר פעם שביליל ראש השנה צריכה להיות העבודה בשמחה. נכנסו אליו נכדו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" ור' נחום (בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי) ושאלהו, כיון שבר"ה צ"ל העבודה בשמחה א"כ למה הוא בוכה. והשיב להם שבכיותו היא בכי' של שמחה.

* * *

עיקר שורש הטהרה בקדושת יוה"כ היא טהרת קדושת הברית, כמו שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקודש, שמלת "זאת" מרמז רזא דברית קדישא כידוע, היינו שמשורש טהרת וקדושת יום הנורא הזה נוכל לבוא אל גוף פנימיות קדושת הברית שהוא שורש קדושת השבת, כמו שנאמר ויקדש אותו, שמלת "אותו" מורה על רזא דברית כידוע, וקדושת שבת וקדושת יוה"כ מתאחדים כאחד ברזא דברית קדישא, קדושת יוה"כ הוא בענין הטהרה בקדושה זו שלזה רומז מלת "תטהרו", וקדושת שבת הוא עצם שורש פנימיות קדושת הברית הנרמז במלת "ויקדש אותו" וכנ"ל.

(אמרי אמת, לש"ש, ד"ה ימים, דף ע"ח ע"ד)